

Over den hoogen ouderdom, welken het paard bereiken kan

<https://hdl.handle.net/1874/30398>

9
OVER

DEN HOOGEN OUDERDOM,

WELKEN

17

HET PAARD BEREIKEN KAN;

DOOR

Dr. A. NUMAN,

Directeur en Hoogleeraar aan 's Rijks Vee-Artsenijschool, te Utrecht.

UTRECHT.

L. E. BOSCH EN ZONN,

Academie- en Gouvernements-Drukkers.

Onlangs, in het nummer der Utrechtsche Courant van 17 April 1843, de mededeeling lezende, welke ook in andere dagbladen is opgenomen geworden, omtrent een paard, hetwelk, toebehoorende aan den Bouwman W. VERWEIJ, in den *Alblasserwaard*, aldaar onlangs is overleden, na een veertigjarigen ouderdom te hebben bereikt, gaf zulks mij aanleiding, om na te gaan, wat de geschiedenis omtrent den ouderdom, welken het paard bereiken kan, oplevert. Het komt mij niet onbelangrijk voor daarvan een beknopt overzicht te geven.

Vooraf moet ik aanmerken, dat het volstrekte getal levensjaren van het paard, even weinig als van vele andere dieren, kan worden vastgesteld, daar de levensduurzaamheid in het algemeen zoo verschillende is, als de individuele lichamelijke gesteldheid der paarden. De eerste regelt zich grootendeels naar deze aangeborene gesteldheid, en voorts naar den aard en de wijze der aankweeking, opvoeding, bestemming, verzorging, en de meer of minder doelmatige en zorgvuldige behandeling van dit dier door den mensch in het algemeen, als mede naar vele bijzondere invloeden, die van buiten of van binnen op de

duurzaamheid des levens invloed hebben. Gewoonlijk heeft de dood bij de paarden vroegtijdig, dat is, vóór den natuurlijken eindpaal des levens plaats, vermits een onmatig gebruik en andere tegennatuurlijke omstandigheden, niet zelden gegrond in de gevoelloosheid of onachtzaamheid van den bezitter, den levensdraad ontijdig afsnijden.

Algemeen wordt het paard van zestien of achttien jaren bij ons zeer oud genoemd, terwijl de meeste zelfs dezen leeftijd op verre na niet bereiken; en evenwel is deze niet de helft der jaren, welke het paard bereiken kan.

Indien wij de dagelijksche ondervinding raadplegen, zal men intusschen mogen aannemen, dat de ouderdom van 16—20 jaren den gewonen leeftijd des paards uitmaakt, ofschoon dezelfde ondervinding tevens voorbeelden aan de hand geeft van paarden, die 35—40, ja zelfs 60 en meerdere, jaren oud zouden zijn geworden. Het is eene algemeene wet in de natuur, dat hoe spoediger de werktuigde ligchamen groeijen en dezelve volkomenheid bereiken, des te vroeger dezelve tot hunnen ondergang neigen. Zulks geldt insgelijks ten aanzien van het paard. Van hier, dat een paard, hetwelk eerst in het zesde of zevende jaar deszelfs volkomen wasdom bereikt, zonder bijzondere toevallen, gedurende 20 jaren en langer, voor de dienst geschikt blijft, en 40 ja meerdere jaren oud kan worden. Integendeel wordt het paard, dat in vier jaren zijnen wasdom volbrengt, gewoonlijk op zijn hoogst 20 of 25 jaren oud. Onedele, zware, en grove paarden verkrijgen somwijlen in nog

korteren tijd hunnen wasdom, bijv. in drie jaren. Deze leven dus ook niet lang, en zijn meestal met 10 of 12 jaren versleten, waartoe evenwel ook het onbehoorlijk vroegtijdige en onmatige gebruik, en eene ondoelmatige behandeling of verwaarloozing grootendeels mede werken.

Sommigen stellen, dat de dieren zeven of acht malen langer leven, dan zij tot hunnen volkomen wasdom noodig hebben. — Het paard behoeft algemeen 5 of 6 volle jaren tot deszelfs volkomene ontwikkeling en volvorming, en, volgens die berekening, zoude het natuurlijke levens-tijdperk dezes diers op 35 tot 45 of 48 jaren moeten gerekend worden. De Merrie leeft, volgens de algemeen-waarneming, zooals reeds *Aristoteles* heeft aangemerkt, langer dan de Hengst. Terwijl deze, volgens laatstgenoemden schrijver, ongeveer 35 jaren bereikt, zoo brengt de Merrie het meermalen tot 40 jaren en daarboven. De Ruin heeft algemeen een jaar langer noodig tot deszelfs volkomen wasdom dan de Hengst of de Merrie.

VOORBEELDEN

VAN

HOOGEN OUDERDOM DES PAARDS.

Aristoteles verhaalt, dat te *Opus* een Hengst bestond, die, 40 jaren oud zijnde, nog tot de voortteling geschikt was (*Histor. Animal. libr. V.*).

Plinius maakt gewag van een Hengst, welke 75 jaren oud zou zijn geworden. (*Histor. Nat. lib. VIII.*). Ook

Aristoteles spreekt van een 75jarigen Hengst. Deze ouderdom schijnt door hem intusschen als eene buitengewone uitzondering te worden vermeld.

Koning *Karel VIII.* van Frankrijk bereed in den slag, dien hij aan de Hertogen van *Mantua* en *Ferrara* leverde, een paard van 30 jaren, en daarna een van 24 jaren, zijnde zwart van kleur en hebbende slechts één oog. (*Winters wohlerfahne Pferde-Arts.*)

Ferdinand de Eerste zou een paard gehad hebben, hetwelk in het 70ste jaar gestorven is.

Het lijfpaard van *Alexander den Grooten*, *Bucephalus*, was reeds 30 jaren oud, toen het in de *Indië* door een pijl van een der krijgslieden van den Koning *Poro* werd dood geschoten.

Marx Fugger schrijft, dat de *Bassa* van *Ofen* twee voorname paarden had, welke over 36 jaren oud waren. (*Von der Gestuterei*, S. 620.)

Klaudius Korte, een oud beroemd ridder te *Padua*, had gedurende 20 jaren, een paard in zijne dienst, en verkocht het toen aan zekeren Overste *Lamillo Lolanna*, die het nog lang in den oorlog gebruikte. (*Winter* a. p. S. 16.)

Winter zag in 1655—56, in de rijd-school te *Heidelberg*, onderscheidene paarden van 25 tot 30 jaren. Een ijzerschimmel, genaamd *Trassi*, 30 jaren oud, was nog zeer goed in het gebruik.

Volgens *Busbek*, zouden er, in den vorstelijken stal

van den toenmaligen Turkschen Keizer, vele oude paarden geweest zijn, zelfs tot 50 jaren toe; andere waren in het 20ste jaar nog even zoo vol van vuur en kracht, als onze achtjarige paarden. (*Busbequii, Omnia quae extant etc., Dresdae 1689.*).

De heer *Zehnter* verhaalt eenige voorbeelden van zeer oude paarden, namelijk van 70 jaren, waarvan één nog in veldslagen en schermutselingen werd bereden, hetwelk aan deszelfs ruiter de beste diensten bewees. (*Die Kunst Pferde zu kennen S. 81.*).

Albertus Magnus spreekt van een paard, hetwelk in het 60ste jaar nog in alle schermutselingen gebruikt werd.

Dr. *Plat* maakt, in zijne *Gedenkschriften van Oxford*, gewag van drie paarden, die tegen de 50 jaren oud waren, en de Hertog van *Montagne* had een paard, waarvan men met zekerheid wist, dat het niet minder dan 70 jaren telde. (*Algemeine Haushaltungs und Landwissensschaft S. 306.*).

De heer President *Ribbek* te Kropstadt, bij Wittenberg, had twee paarden van over 40 jaren oud. (*Germershausen, Hausvater u. s. w. Leipzig 1786 B. 11. S. 401.*).

Germershausen had een paard van 27 jaren oud, hetwelk hij moest verkoopen, omdat het over alle hekken, omtuiningen, en grachten henen sprong, en de overige paarden in de weiden tot het toebrengen van schade aan de bouwlanden verleidde. *Germershausen* veronderstelt,

dat dit paard zoo sterk en oud geworden is, omdat hetzelfde voor het zesde jaar weinig of niet tot den arbeid was gebruikt geworden. (*Hartmanns Anleitung zur Pferdezeitung*, S. 77.).

Openlijke berigten zeggen, dat, in het jaar 1778, in Finland, een Dragonder-paard dood geschoten werd van 37 $\frac{1}{2}$ jaren oud, hetwelk, daar het frisch en gezond was, waarschijnlijk nog eenige jaren zoude hebben geleefd, indien de eigenaar niet in deszelfs plaats een jonger paard had zoeken te verkrijgen.

Een rijdpaard van den Landgraaf van *Hessen-Homburg* werd bij de 38 jaren oud. Hij beminde het edele en goede dier zoo zeer, dat hij het ordelijk deed begraven, en een monument voor hetzelfde oprigten.

(*Hofmanns Kunst die Lebens- und Dienstdauer der Pferde zu verlängern* S. 360).

Eklipse, een rijd-paard van den Prins van *Wallis* werd 34 jaren oud, en stierf toen aan eene ziekte. Een uitstekende renner van Lord *Abingdon* stierf, in 1779, als dek-hengst, zijnde 31 jaren oud. (*Busschendorfs Dikzionnair* 3 Th. S. 718.).

Markus Raphael te *Breslau* had een paard, dat 41 jaren oud was, toen het stierf. (*Castor und Erichon*, vierdes quartal-heft. S. 20.).

Fechner zag, in het jaar 1783, eene *Isabelle-merrie* in *Lithauwen*, welke in het 31ste jaar nog zware vermoeijensissen doorstond. (*Brugnones Werk von der Pferdezeitung* S. 54.).

In het *Tassenbuch für Pferdeeigenthumern* wordt van een ouden schimmel gesproken, welke in zijn 36ste jaar allen voorkomenden arbeid verrigte. Nog in zijne oude dagen trok deze schimmel den wagen bijna gelijk een jong paard. (*Ammons Tassenbuch für Pferdeeigenthümern* S. 38.).

Te *Ludwigsburg* stond in 1795, in den vorstelijken paardenstal, een ruïn van echt Mecklenburgsch ras van 38 jaren: dezelve was nog sterk van ligchaamsbouw en stond steeds zeer goed op de beenen. Hij diende reeds sedert den laatsten veldtocht van den zevenjarigen oorlog. Deszelfs bewegingen waren desniettemin nog regelmatig, en zoo ligt, als men het kon verlangen. (*Petersens kleine Schriften vermischten Inhalts*, S. 40.).

Frederik de Grootte beval, dat aan verscheiden zijner rijd-paarden het genadebrood werd gegeven, zoolang als zij leefden, waarvan sommige nog zeer oud werden. Een dezer paarden, de *Molwitsche Schimmel* of ook de *lange Schimmel* genaamd, werd 40 jaren oud. Toen hij reeds sedert langen tijd geen dienst meer had gedaan, en meer dan 30 jaren oud was, viel het den Koning in denzelfden nog eenmaal te berijden. Het was in het begin van den exercitie-tijd. Zoodra de krijgsvaandels zich vertoonden en de marsch geslagen werd, stelde de schimmel zich van zelf in de beweging der *croupade* en van het *traverzeren*, totdat dezelve voorbij waren; waarover de Koning ongemeen getroffen was. Hij bereed dit paard later nog meermalen. Toen hetzelfde stierf, werd het, op uitdrukke-

lijk bevel van den Koning, door de rijd-knechten van het Hof, in de nabijheid van den koninklijken stal, plegtig begraven.

Een ander rijd-paard van *Frederik den Grooten*, met name *Condé*, stierf voor meerdere jaren aan de Vee-Artsenijsschool te *Berlijn*, in den ouderdom van 38 jaren. Reeds op deszelfs derde jaar werd het in Engeland voor den Koning aangekocht, en naar *Berlijn* overgebracht. De Koning liet het, nadat het gedresseerd was, te *Sanssouci*, onder de tien Paarden plaatsen, welke aldaar gewoonlijk gestald werden. *Condé* muntte onder dezelve vooral uit, door zijne schoone en sterke ligchaamsgestalte, door zijn zachten aard, moed en volharding. Hij schuwde geen voorwerp, en bleef rustig onder het donderen der kanonnen. De Koning had zoo groote genegenheid voor dit Paard, dat hij hetzelve dikwijls op suiker, en wanneer het jaargetijde het toeliet, op meloenen en vijgen vergastte. (*Anecdotes aus dem Leben Friedrichs des Grossen*, vierdes Heft. S. 50).

Na den dood van *Fredrik*, werd *Condé* eerst naar de Stoeterij te *Neustadt* aan de *Dosse*, en later naar de Veeartsenijsschool te *Berlijn* gebracht, om aldaar te worden verzorgd; hetwelk ook met de meeste zorgvuldigheid tot aan deszelfs dood is geschied.

Dit dier is meermalen naar het leven geteekend, en in Plaat gebracht, en na den dood verscheen een gedicht op hetzelve. (*v. Tennekers Zeitung fur die Pferdezzucht*, B. 4. 220.).

Deze voorbeelden zijn hoofdzakelijk getrokken uit het werk van *G. F. Sebald, Naturgeschichte des Pferdes*, Ansbach 1815. S. 215: *von Lebensdauer der Pferde*. In de *Brieven van een afgestorvene of Tafereelen uit Engeland, Wales, Ierland en Frankrijk*, naar het Hoogduitsch met Platen, 2de Deel, Haarlem 1832, bladz. 195, vindt men aangeteekend, dat, ten huize van den eigenaar van *Petworthouse*, in deszelfs Stoeterij, zich een hengst bevond, genaamd *Walebone*, die meer dan 50 jaren oud was, en door verscheidene stalknechten moest ondersteund worden, om te kunnen gaan, maar waarvan de Veulens evenwel nog in het moederlijke lijf met groote sommen betaald werden.

De *Utrechtsche Courant* van 26 Mei 1834, No. 63, deelt mede, dat het laatste paard van Ladij *Penrhijn* toen onlangs gestorven was, in den ouderdom van 34 jaren. Gemelde Dame overleed in 1816, en maakte, tot onderhoud van hare 6 Paarden, 45 ponden sterlings jaarlijks, voor elk derzelve. De eerste vijf stierven op den ouderdom van 28, 29 en 31 jaren. Voor het zesde Paard hadden de *Executeurs Testamentairs* 810 ponden sterlings betaald.

In de *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilkunde* von *L. F. von Froriep*, van Julij 1836 N°. 1062, wordt vermeld, dat, in het *Museum van het Natuurkundig Gezelschap te Manchester*, de schedel wordt bewaard van een, in het jaar 1822 gestorven, paard, hetwelk 62 jaren oud was geworden. Het had gediend tot het

trekken van schepen, in een der vaarten bij *Manchester*.

Het is, onder onze huisdieren, aan de Merrie eigen betrekkelijk lang vruchtbaar te blijven. Wij hebben aan de Vee-artsenijschool de ondervinding gehad van eene Merrie, welke, na haar 22ste of 23ste jaar, nog drie volkomen gezonde en sterke Veulens ter wereld heeft gebragt. Mij zijn meerdere soortgelijke voorbeelden bekend, en van ééne Merrie, welke op haar 28ste jaar een Veulen wierp.

Pilger verhaalt van Merrien, die nog op het 30ste jaar schoone Veulens wierpen. Volgens het getuigenis van anderen duurt de vruchtbaarheid tot het 40ste jaar, doch alleen bij zulke Merrien, die gespaard zijn geworden. (*Systhematisches Handbuch der Theoretisch-Practischen Veterinär-Wissenschaft*; Giessen 1801. B. 2. f. 63.

De bovengemelde gevallen leveren de bewijzen op, dat het Paard vatbaar is een veel hooger leeftijid te bereiken, dan in het algemeen aan hetzelfde wordt toegekend en ook inderdaad te beurte valt. Hoewel de aangevoerde voorbeelden van een vijftig-, zestig- en zeventigjarigen leeftijid bij het paard — indien wij dezelve als bevestigd kunnen aannemen — tot de hoogst zeldzame uitzonderingen mogen behooren, zoo zijn de gevallen van een dertig- tot veertigjarigen leeftijid niet als zoo ongemeen zeldzaam te beschouwen. Niet van alle paarden, welke een eenigzins buitengewonen ouderdom verkrijgen, wordt aantekening gehouden of bekendmaking gedaan. In de Verzameling van ontleeden en ziektekundige voorwerpen aan 's Rijks Vee-artsenijschool

zijn paarde-tanden en kiezen van verschillenden ouderdom voorhanden, en onder deze niet weinige van verre boven 20 jaren, twee kiezen van een paard, hetwelk 36 jaren, ééne kies van een paard, hetwelk 52 jaren oud is geworden, en één kop van een 44jarig paard. Van vele paarden blijft de ouderdom aan de latere bezitters onbekend, daar, wegens den meermaligen overgang van de eene hand aan de andere, de plaats en het jaar der geboorte meestal niet meer kunnen worden nagegaan. Vermits niet alle koopers, ja zelfs weinige, de kennis bezitten, om den ouderdom der paarden te beoordeelen, wanneer dezelve meer dan 8 jaren hebben verkregen, en zoogenaamd aftands (*hors d'age*) zijn geworden, gebeurt het niet zelden, dat paarden voor negen- of tienjarige worden aangekocht, waaraan men gerust een aanzienlijk hooger leeftijd mag toekennen.

Men ziet inmiddels uit de aangehaalde voorbeelden, dat de mensch van het edelste onzer huisdieren — hetwelk als een onmisbaar voorwerp voor het maatschappelijk leven mag worden beschouwd, en bovendien een aanzienlijk deel van den nationalen rijkdom uitmaakt — een veel langer gebruik zou kunnen maken, dan thans het geval is, indien namelijk hetzelfde meer doelmatig, overeenkomstig deszelfs aard, behoeften en bestemmingen, werd behandeld, indien er meerdere belangstelling en zorg aan deszelfs aankweeking en verdere opvoeding werden besteed, vooral indien in de vroege jeugd minder van

deszelfs vurige krachten werd gevegd. Wij zouden dan voorzeker in den regel van onze deugdzame inlandsche paarden tot den twintigjarigen ouderdom en meermalen zelfs een aanmerkelijk langeren tijd alle voordeelen kunnen trekken, in stede, dat vele thans reeds met hun achtste of tiende levensjaar, ja niet zelden zelfs vroeger, bijna alle waarde hebben verloren.

— 188 —